

**İSKENDER
ÖKSÜZ**

**HÜRRIYETİN
GELECEĞİ**

Dünyada ve Türkiye’de hürriyetin geleceği

İskender Öksüz

Ferid Zekeriya’nın en ilginç kitaplarından birinin adı, *Özgürlüğün Geleceği- Yurtta ve Dünyada İliberal Demokrasi- The Future of Freedom- Illiberal Democrach at Home and Abroad*. (İnternet’te ararsanız yazarın ismi, Fareed Zakaria diye geçer. Çünkü Ferid Zekeriya sesine yaklaşmak için İngilizcede böyle yazmak gerekir.)

Batılı siyaset bilimciler, demokrasi konusunda bir ara pek iyimserdi. Medeniyetler Çatışması tezinden tanıyacağınız Samuel Huntington, akademik kariyerini demokrasi dalgaları üzerine bina etmişti. Birinci dalga, ikinci, üçüncü dalgalar... Her dalgada bir grup ülke daha demokratikleşiyor ve dünya demokrasiye doğru kesin ve emin adımlarla yürüyordu. Huntington’un öğrencisi Fukuyama da en çok konuşulan kitabı *Tarihin Sonu ve Son İnsan*’da, geri dönülmez şekilde hürriyetçi bir dünyaya gidildiğini yazıyordu. Sonradan savunmasında “Ben orijinal makalemde ‘Tarihin Sonu?’ yazmıştım, yani ‘Öyle mi?’ diye sormuştum.” diyerek kendini savunmuştu.

“Tek yol devrim.”den “tek yol demokrasi”ye kadar bütün “tek yol” teorilerine şüpheyile bakınız.

Yarı diktatörlükten tam diktatörlüğe

Zekeriya, Huntington ve Fukuyama’nın öngörülerinin tam tersini söylüyor. Dünyada hürriyetçi demokrasi yükselmiyor. Tersine, birçok ülkede kusurlu demokrasiler, önce hibrid demokrasiye, sonra tam otoriter rejimlere doğru yürüyor. Zekeriya, Hintli bir Müslüman. Dolayısıyla Pakistan’la da yakından ilgilenir. Pakistan hakkında şunları yazmış: “1999 Ekim ayında batı Dünyası, Pakistan’da silahlı kuvvetlerin başı General Pervez Müşerref, hür bir seçimle gelmiş başbakan Nawaz Şerifi devirince şaşırılmıştı. Şaşırtan şey darbenin oluşu değildi; bu, Pakistan’ın son kırk yıldaki dördüncü darbesiydi. Şaşırtan halkın darbeye verdiği destektir. Pakistanlıların çoğu, on bir yıllık sözde demokrasiden kurtulduklarına seviniyordu. Bu dönemde Şerif ve onun selefi Benazir Bhutto, makamlarını şahsî çıkarları için suistimal etmiş, mahkemelere yandaşlarını yerleştirmiş, yerel yöneticilerin işine son vermiş, İslam köktencilerinin gaddar kanunlar çıkarmasına izin vermiş ve devlet kasasını talan etmişlerdi. 1998’de Pakistan’ın önde gelen gazetelerinden biri, bir makalenin başlığında, ülkenin hâlini şöyle tarif ediyordu: ‘Faşist Demokrasi: İktidarı Ele Geçir, Muhalefetin Ağzına Tıkaç Tak.’”

Huntington’un demokrasi dalgaları

Huntington’un dalgaları pek çalışmıyor. Kusurlu veya hibrid demokrasiden, her zaman demokrasiye geçilmiyor. Bazen rejimin daha da otoriterleşmesiyle bazen askeri darbeye, tam diktatörlüğe de geçilebiliyor. Bazı rejimler, bir sarmala kapılıp tam demokrasiye yakın bir noktadan, gittikçe daha otoriter bir hâle düşüyor. Siyaset bilimciler, demokrasi- kusurlu demokrasi- hibrid (melez) rejim- otoriter rejim diye diktatöryaya inen basamaklar sayar. Kusurlu demokrasi düzeyindeki bir iktidar, muhalefeti ketlemek, seçimle geldiği iktidarı yine seçimle vermemek için kanunları teğet geçen uygulamalara başvuruyor. Mahkemeleri kontrol altına alıyor, muhalefet mensuplarına mafya usulü saldırılar düzenlemeye başlıyor. Hür demokratik bir düzene yönelen ihlaller belirginleştikçe, iktidarın, yavaş yavaş, sanki hürriyetçiymiş, sanki demokratmış gibi davranması imkânsızlaşmaya başlıyor. Halk giderek bu demokrat pozlarına inanmamaya başlıyor. Sonunda iktidar, “ya herru, ya merru” tavrıyla, bir cins, “Otoriterim işte, var mı diyeceğin...” havasına giriyor ve kusurlu demokrasi, önce melez rejime, sonra açık otoriter rejime dönüşüyor.

Türkiye asrın başında karmaşık vakaymış

Zekeriya'yı bırakmadan, aynı kitapta, Türkiye hakkında söylediklerini de nakledeyim. Kitabın ilk baskısının, 2003'te yapıldığını göz önünde tutarak:

"Türkiye de çok ümit vaat eden karmaşık bir vaka. Tam demokrasi değildir; ordu seçilmiş bir devlet başkanını üç buçuk kez devirdi. (Buçukuncu 1998'de oldu. Bir İslami partinin başını çektiği seçilmiş bir hükümet, Türk gazeteci Cengiz Çandar'ın deyimiyle 'postmodern darbe' ile kenara itildi.) Türk askeriyesi, kendini devletin laik karakterinin bekçisi olarak görür ve aynı düşüncedeki bir takım hâkimle işbirliği içinde, bu laikliği ağır bir elle zorlar. Genelde bu seçkinler, Türk toplumunda modernleştirici ve dengeleyici rol oynar fakat aşırı şevkleri sağladıkları yararın önüne geçmiştir. Türkiye'de hürriyetçi değişim yönünde bir ana kuvvet vardır: Avrupa Birliği (AB) üyeliği. Bu beklenti, ülkeyi, evine çekidüzen vermesi için zorladı. Türk parlamentosu, AB standardına uygun hâle gelmek için Ekim 2001'de, anayasaya 34 ek yaptı. O tarihten bu yana, daha da büyük reformlar uyguladı. AB'nin daha geniş bir stratejik öngörüsü olsa üye ülkeler, Türkiye'yi daha geç değil, daha erken tam üye yapmanın, iki taraf için de muazzam yarar sağlayacağını görürdü ve dünyaya, modern ve demokratik bir Müslüman toplumun Batı'ca kucaklanabileceğini gösterirdi. "

AB'siz de olsa hürriyetçi demokrasiye ulaşma umuduyla...